

INTERJÚ KOVÁCS GÁBORRAL

Kuli László | Fotó: Kovács Gábor

29

▼ Teréz-kilátó a Kövecses-hegyen, Csesztve. Munkatárs: Kovács Zoltán, 2012

A Kós Károly Egyesülés több mint 25 éve alapította meg ma is aktív, posztgraduális képzést adó Vándoriskoláját, amelyben eddig közel nyolcvan hallgató szerzett diplomát. Egy fiatal, kezdő építész számára a három év biztos megélhetés mellett nagy lehetőség az ország, a szakma, az emberek megismerésére. A vándor sokkal többet kap, mint szakmai gyakorlatot. A tervezőirodákban egy-egy közöség tagjaként él, átélve az együtt gondolkodás és együtt dolgozás élményét. A vándorút végére sok vándorból mester lesz... Kovács Gábor 1991-től kezdte meg vándoréveit, a szakma fogásait Salamin Ferenc, Lőrincz Ferenc, Dévényi Sándor, Farkas Gábor és Ekler Dezső mestereknél sajátította el. Tanulmányait követően visszatért szülővárosába, Balassagyarmatra, ahol a közösségi, szakmai és civil élet meghatározó egyénisége lett.

► Hogyan találtál rá a Vándoriskolára, mi vezérelt oda?

A mi évfolyamunk előtt két évvel indult a Vándoriskola, amihez két kötődésem is volt. Egyetemi éveink alatt létezett már a Kari Papír nevű egyetemista újság, aminek két-három éven át én voltam a főszerkesztője. Akkor vettük át az öregebbektől, amikor harmadévesek lettünk. Abban beszámoltunk a Visegrádi Táborról, és akkor jelent meg az első vándoriskolás évfolyamra a felvételi kiírás is. Nagyon érdekes felvételi feladat volt: tervezni kellett egy olyan házat, ami befér egy tizenöt méter átmérőjű gömbbe, minden konkrétum nélkül. Nekem akkor már motoszkált a fejemben, hogy jó ez a vándorlás, hiszen gyerekkorom óta mindig mentünk, a tájfutás miatt is. A gyerekkorom

úgy telt, hogy minden hétvégén beültünk apámmal és két öcsémmel az autóba, sokszor másokat is vittünk. Szerzte az országban versenyeztünk, meg külföldön, főként Csehszlovákiában. Nemritkán egy hétre mentünk sátorral, vonattal. Tehát az, hogy menni kell, összeszedni a motyót, számomra megszokott dolog volt. Az egyetemen a Középkülső-tervezési Tanszéken készítettem a komplex, majd a diplomaterveimet is, Cságyoly Ferencnél. Ő mondta, hogy mindenképpen érdemes elmennem még egy nagyobb mester mellé dolgozni, tapasztalatot szerezni. Éreztem én ezt magamtól is, mert az egyetem sok mindent megtanít, de a való életre abszolút nem. Pesten nem akartam maradni. Ott biztosan lehetett volna munkát találni, de én nem

szerettem meg tanulmányaim során a fővárost. Itt születtem Balassagyarmaton, itt is nőttem fel 18 éves koromig, aztán elvittek egy évre katonának. Az egyetem alatt, amikor csak tehettem, hazajöttem hétvégén. Volt itt egy iroda, meg Salgótarjánban is elhelyezkedhettem volna. A megyei állami építőipari vállalathoz is el lehetett volna menni művezetőnek kivitelezésre, vagy Szécsénybe önkormányzati tisztviselőnek, de ehhez sem volt igazán kedvem, mert én tervezni akartam. Ekkor jelent meg a vándoriskolás kiírás. Fiatalok voltunk, a legnagyobb fiunk már megvolt, mert ő éppen akkor született, amikor diplomáztam. A feleségem – akivel 17 éves korom óta együtt vagyunk, és aki egy évvel hamarabb végzett az egyetemen – gyesen volt,

▼ Huszár–Purgly-kastély, Keszeg. Munkatárs: Bögös András, 2011

tudott velem jönni vándorolni. Így hát jelentkeztem, megcsináltam a portfóliót, elmentem még előtte tíz napra az Őrségbe gyalogtúrára. Vasárnap este értem haza, hétfőn kellett bevinni a terveket. Úgyhogy vasárnap este megrajzoltam a felvételi feladatot, az is egy turistaház vagy hasonló volt. Egy hét múlva zajlott le a felvételi beszélgetés, és felvettek.

► Ezek szerint, mint kellő önismerettel rendelkező ifjú építész, tudad, hogy a te karakteredhez illik a Vándoriskola. Maga az oktatási forma ragadott meg?

Igen. Amit én Cságolynál tanultam az egyetem alatt, az alapvetően más irány volt. Ez az intézményrendszer viszont, amiben a tanoncokat a középkori céhes legények mintájára foglalkoztatják, nagyon tetszett. Jó közösségek, társaságok voltak például Kaposváron vagy Kecskeméten. Velem egykorú fiatal srácok, és a két öreg: Farkas Gábor meg Öveges László. Sokat jártunk együtt szórakozni. Ott kaptam kedvet ahhoz, hogy saját házam legyen. Én előtte azt gondoltam, hogy majd megveszek egy öreg házat, de ott mindenkinek volt egy akkoriban elkészült vagy készülő háza.

► A saját házad nagyon fontos, emblemikus épület, a legtöbb embernek rögtön ez ugrik be, ha a nevedet hallja. Tudom, hogy Ekler Dezsőnél dolgoztál, és a Vándoriskola után is ott maradtál. Dezsőnek ehhez a „bontott téglás korszakához” kötődik ez a ház is, de látszik rajta, hogy minden részletében személyes, és a te karakteredet tükrözi. Kérlek, mesélj arról, hogy kik voltak a mestereid! Kiket említenél meg feltétlenül, hogyan segítették építészeti szemléleted fejlődését? Megváltozott-e a házépitéshez való hozzáállásod a Vándoriskola alatt?

Voltak mestereim, és biztosan hatással voltak – nem feltétlenül építészetileg – többen is rám. Inkább emberileg befolyásoltak. Megtanítottak, hogyan kell kivitelezőkkel, kollégákkal, a társtervezőkkel tárgyalni, kapcsolatokat létrehozni, és – ahogy Ekler szokta mondani – urasan viselkedni egy adott szituációban. Emlékszem, az Axisban kezdtem, és megmaradt bennem Vincze László tanácsa. Ő ugyanis figyelmeztetett, hogy egy nőnek kezét csókolommal kell köszönni. Ezt én is tudtam, mert apám is így köszönt, de valahogy rám nem ragadt át. Ettől kezdve aztán rászoktam. Vincze László és Nagy Tamás téglás házai például nagyon nagy

hatással voltak rám. Nem dolgoztam velük, de láttam, ahogy terveznek, és ez nekem sokat jelentett. Vagy Pécsen Dévényi Sándor. Ő nagyon meghatározó volt. Minden mester nagy nyitottsággal és bizalommal viszonyult hozzám, a vándorhoz, pedig nem sokat tudtam a szakmáról, mégis rám bíztak akár önálló feladatot is. Érdekes volt megismerni a munkaszervezést is. Ezzel kapcsolatban aztán teljesen különböző dolgokat látott az ember. Nem sokkal voltunk a rendszerváltás után, és voltak olyan irodák, amelyekben látszott, hogy egy nagyobb vállalati struktúrában nőttek fel: hierarchia volt, vezető tervezőkkel, szerkesztőkkel, Kecskeméten még rajzolókkal is. Minden munkának munkaszáma volt, iktatni kellett. Ehhez képest az Axis munkatársai soha nem dolgoztak nagy tervezőirodában, hiszen a Makonában kezdtek, ami később kis irodákra vált szét. Ott ezek a dolgok lazábban mentek. Olyan volt a Vándoriskola, hogy végigette az ember az étlapot, sokféléket, aztán eldöntötte, melyik ízlett neki legjobban, és azt csinálta. Vagy egyiket sem, és kitalált egy másikat. Nemcsak építészeti stílusra értem ezt, hanem a mindennapi dolgokra is.

► Eleve úgy álltál neki a szakmának, hogy hazajössz Balassagyarmatra. Gondolom, a Vándoriskola nagy magabiztosságot adott ahhoz, hogy önálló egzisztenciát építs fel. Hogyan zajlott ez a hazajövetel? Mindig is az volt a hosszú távú szándékom, hogy ide visszajöjsek, már ez a telek is megvolt, a szüleim vették, hogy majd valamelyik gyerek ide építkezik. Mi letünk azok, de nem ez az, ami visszahozott. Megcsináltam az öt vándorfélévet, az utolsó állomásom Ekler Dezsőnél volt, és még ott maradtam öt évig: 1994-ben diplomáztam, és 1999-ben még nála dolgoztam. Az elején még a családom is ott lakott. Mire elvégeztem a Vándoriskolát, addigra már három fiunk volt, a harmadik éppen a vándordiploma előtt született. Volt egy kétszobás lakásunk itt, ahová a családom hazaköltözött, a legnagyobb fiunk itt kezdte az óvodát, én pedig sokáig ingáztam. Előfordult, hogy az irodában

▲ Eredeti állapot

aludtam, vagy hazahoztam a munkát, és itthon dolgoztam. Egy héten kétszer-háromszor mentem, olykor naponta. Ez eléggé cigányélet volt, más, mint a vándorlás. Mert azt, hogy elmész és ott is laksz fél évig, élvezték, de ez strapás volt. Aztán szerintem mindenki életében elérkezik az az időpont, amikor leválik az ember a mesteréről. Barátsággal jöttem el, kész lett a házunk, ugyan nem volt még külső burkolat, de be lehetett költözni, és azon a nyáron összjötték itt helyben a munkák is. Eldöntöttem, hogy én ezt meglépek, hazajövök. Alapítottam egy bt.-t, azóta is működik. Ennek jövőre lesz húsz éve. Lassan szakadtam el Dezsőtől, még sokáig visszajártam hozzá, a nemzeti színház pályázatba is bedolgoztam, de lett itt annyi munka, hogy azt mondtam, köszönöm, de mostantól nem nála folytatom. Dévényi Sándor annak idején beleírta a vándorkönyvembe, hogy „Dolgozz Balassagyarmaton, ha bírsz!”. Tudta ő, hogy ez a kisvárosi lét nehéz terep, mert Pécs egy tízszer akkora város, mint Balassagyarmat. Voltak jobb-rosszabb időszakok, mindig volt munka, de nem is válogattunk, mindent megcsináltunk: családi ház toldását, ipari vagy mezőgazdasági épületet, mindent. Azért beszélek többes számban, mert volt egy időszak, hogy együtt dolgoztunk az öcsémmel. Ő Sopronban végzett, faipari mérnök. Előfordult, hogy más utakon járt, de most egy pár éve megint együtt dolgozunk, és voltak mellettem fiatalok is.

› Dévényi Sándornak ez a megjegyzése nagyon illeszkedik a Vándoriskola alapállásához, amit Makovecz Imre úgy fogalmazott meg, hogy a végzett vándor-építésznek kutya kötelességük valahol főépítésznek lenni. Ezt nyilván nem szó szerint kell érteni, inkább úgy, hogy Fő Építésznek kell lenni, vagyis megtalálni a Kárpát-medencében azt a pontot, ahol úgy érezheti a vándor, hogy ki tudja forgatni a világot a sarkaiból. A Vándoriskola első néhány nemzedékének érzésem szerint ez sikerült is. A te eseted is egyértelmű, annak ellenére, hogy elég nehéz területen tevékenykedsz, hiszen a legutóbbi felmé-

rések azt mutatják, hogy Nógrád megyében épül a legkevesebb új ház. Hogyan látod a nógrádi építési helyzetet? Miért van lemaradva számunkra érthetetlen módon, hiszen közel van a fővároshoz, mégis rosszabb mutatókkal rendelkezik, mint Borsod vagy Békés megye?

Nógrád az ország legkisebb megyéje lélekszám tekintetében, területre a második legkisebb. A megyén belül van egy kettősség: Nyugat-Nógrád a fejlettebb, míg a keleti terület (Salgótarján, Bányaterenyé stb.), azaz a szénmedence a rendszerváltás környékén nagyon visszaesett. Ott nehézipar volt, bányászat, kohászat. A bányák kimerültek, bezárták az acélgyárat, üvegyárat, ezt azóta le is bontották, pedig országos hírű volt. A nehéziparnak megfelelő lakosság számmal a térség egyik pillanatról a másikra munka nélkül maradt, ami a műszaki értelmi-

ségre is igaz. Salgótarjánban koncentráldott a megye műszaki bázisa, szakembergárdája. Balassagyarmatot amúgy se jellemezte nagy műszaki élet. Ehhez képest a térség Vácig, a Dunakanyarra való kikacsintással jobb helyzetben volt: itt a könnyűipar jobbára megmaradt, valahogy át tudták vészelné a nehéz időket. Közelebb van Budapesthez, a megépült 2-es út sokat jelent, a megyének ez a része fél óra alatt elérhető. Salgótarjánban azonban még kell egy pár évtized, hogy helyrejöjjön. Ehhez mesterséges beavatkozás is szükséges, mert magától nem fog menni. A helyzet nem jó, de nem is reménytelen, érez az ember egy kis fellendülést. A válság alatt sokan bedobták a törülközőt, én kitartottam. A fiatalok elmentek Pestre, az idősebbje régebben maszekolgtatt, aztán elment nyugdíjba, én maradtam az egyetlen, aki ebből él.

▲ Hilltop Neszmély borhotel és étterem, Neszmély, 1997

› Mennyiben tudja a helyi megrendelői kör befogadni a Vándoriskolában tanult, a világot egységben látó organikus szemléletmódot? Meg tudod valósítani az elképzeléseidet, vagy itt is megjelennek már az építetők igényeiben a gyorsan avuló trendek, divatok?

Vannak jól sikerült munkáim, amiket büszkén mutogatok, de botorság lenne azt állítani, hogy nincs ellenpélda, mert nem tud az ember minden házat végigküzdeni. Van, ahol erre lehetősége sincs. Mostanra már kialakult egy viszonylag stabil megbízói köröm, akik közfunkciójú épületeket terveztetnek, akikkel szót lehet érteni. Az egyik ilyen az Ipoly Erdő Zrt. Ami a magánépítetőköt illeti, ott nagyon sok minta van az emberek előtt – ez a telekommunikáció meg az internet átka. Száz éve egy faluban a minta a szomszéd háza volt, és akkoriban egy falu ki is nézett valahogy. Most meg ugye skandinávot akar az egyik, a másik mediterránt, a harmadik könnyűszerkezetes vagy gerendaházat. Önmagukban még jók is lehetnek a házak, de együtt

nem tudnak működni. Végigmegy az ember egy új építésű házsoron, és látja, hogy köszönő viszonyban sincsenek az épületek egymással. Ha egy ilyen utcá-sorba beteszek egy organikus épületet, akkor az is ki fog lógni a sorból. Bennem van kompromisszumkészség, és általában sikerül becsempészni valami olyat, amitől lesz valami íze a háznak. A családi házak 20-25 százaléka az, amit jó érzéssel meg tud mutatni az ember, a többit vagy nincs pénz befejezni, vagy mire nagy nehezen elkészül, addigra lehet, hogy már nem is látok rá. Meglepett, de Dévényi Sándor azt mondta annak idején, hogy tizből ő is egyet tud megmutatni. Annak az embernek lehet jó házat csinálni, akiben van erre igény.

› Szenvedélyed a tájfutás, amelynek során rálátásodnak kell lenni az egész területre, ahol futsz, és ennek alapján kell adott helyzetekben hirtelen döntéseket meghoznod. Nagyon érdekel, hogyan tudja benned egy mást támogatni az építészet és a tájfutás. Már az egyetemen úgy fogtam föl a vizsgaidőszakot, mint egy tájfutó versenyt,

ahol van egy rajt, vannak ellenőrző pontok, azokat teljesíteni kell, mert ha nem érinted őket, akkor vége az egész vizsgaidőszaknak, a pályádnak, az egyetemnek. Most például egy régi jó barátomnak tervezek házat, de nagyon nehéz, mert olyan dolgokat szeretne, amikről tudom, hogy nem lesznek jók neki. Önmegvalósítást akar véghezvinni a házzal, és ilyen helyzetben kell a tájfutó rutinja: hogy lehet ezeket az akadályokat, csapongó, hirtelen jött ötleteket jól kezelni, kikerülni, átugrani. Van, amikor csak legyinteni tud az ember. Igyekszik persze kihozni a legjobbat, ami nem mindig sikerül. Az is előfordul, hogy nem nyer meg egy versenyt, mert hibázik. A tájfutás sok mindenben segített, főleg, amikor a saját gyerekeim is napi szinten edzettek, akkor gyakorlatilag edzőként működtem. Pár évig a gyerekeimet és a kortársaikat vittük versenyekre. Mióta a gyerekeim már nem foglalkoznak ezzel, kisebb a készítés is, ezért most versenyeket rendezünk. A Nógrád Nagydíj nevű versenyt, amit salgótarjáni és pástói tájfutókkal évek óta közösen, az országban szinte egyedülálló módon, egymással összefogva, rendszeresen szervezünk. Ez most már az ország egyik legnagyobb ilyen versenye. Ezért mondom, hogy fél gőzzel, vagy kétharmaddal vagyok építész, mert egyharmaddal továbbra is tájfutó vagyok. Tagja vagyok az országos tájfutó szövetség tizenegy tagú elnökségének is, oda is járok havonta elnökségi ülésre, bizottságot is vezetek.

› Az általam ismert vándorépítészek, főleg az öregek, a legtöbben valami más területet csatolnak az építészethez, de egyvalami közös bennük: a Vándoriskola elvégzése után ott, ahol megvetik a lábukat, a közösségi életben is részt vesznek, igyekeznek a társadalmi életnek is motorjai lenni, vagy legalábbis segíteni a közösséget. Te hogyan tudtál itt a szülővárosodban belefolyani a közösségi, szakmai és civil életbe?

Szakmailag az elején nem volt könnyű. Pesten dolgoztam, Balassagyarmaton pedig még nem ismertek mint építész. Aztán az akkori elnök elhívott a megyei

▼▲ Kilátó a Dudáska-hegyen, Szügy. Statikus: Demeter László, 2015

kamarába, hogy járjak elnökségi ülésre. Salgótarján volt a központ, ahová innen vidékről meg a megye nyugati feléről nem nagyon járt senki. Pár év múlva megválasztottak először elnökségi tagnak, néhány éve pedig én vagyok az alelnök, Kenyeres István, az elnök mellett. Őszinte véleményem, hogy az országos kamarára nem tudja megfelelően képviselni az építészek érdekeit. Ez a vesszőfutás, ami jogszabályalkotás címén folyik, katasztrofális. Nem érzek magamban erőt, hogy felálljak, és megmondjam, hogyan kellene csinálni. Elképzelhető, hogy nem is lehet jobban, de hogy nem működik, az szinte biztos. Megyei szinten viszont jónak érzem. Nyolc-tíz évvel ezelőtt elkezdtük megszervezni az építészet hónapját. Az *Octogon* találta ki, hogy legyen ilyen rendezvénysorozat, az elején ahhoz csatlakoztunk. Azóta az *Octogon* már rég abahagyta, mi meg még mindig csináljuk. Szervezünk öt-hat alkalomból álló szakmai programokat, előadásokkal, szakmai kirándulásokkal. Néha elhívjuk a társ kamarákat, vagy mi megyünk hozzájuk. Én magam is szoktam előadásokat tartani. Az Ybl-évforduló alkalmából Ybl-díjas építészeket hívtunk meg. Bodonyi Csaba, Rudolf Mihály, Noll Tamás és Ekler De-

zső különböző városokban, több megyei helyszínen, összesen hat-hét alkalommal adott elő. Akkreditált események voltak, és továbbképzési pont is járt a részvételért. Van tehát szakmai közélet, holott egész kicsi a kamaránk: száznál kevesebb az aktív tagja. Szerintem a tagság létszáma összesen nem több százötven főnél. De a református gyülekezetben is én vagyok az építész, az építési bizottság vezetője. Éppen ma hívott a lelkész, hogy kaptak húszmillió forintot az imaterem bővítésére. Arra már korábban készítettem egy kis vázlattervet, elég jó esély van, hogy megépül. Kicsi a gyülekezet Gyarmaton, ami katolikus város, és

részben evangélikus. Ez nem református környék, ide máshonnan települtek be reformátusok, jellemzően tisztviselők. Édesanyám református, én vegyes házasságban születtem, apám katolikus. Amikor választani kellett esküvő előtt, akkor a feleségemmel, aki szintén vegyes házasságból származik, úgy döntöttünk, hogy mi reformátusok akarunk lenni.

► **Mennyire tudod felvállalni, illetve fontosnak érzed-e a fiatal építészek oktatását, fogadsz-e fiatalokat az irodádban?**

Mindig voltak fiatalok nálam, jellemzően helyiek vagy környékbeliek. Egyetemre vagy főiskolára jártak, nyári vagy iskola melletti munkát kerestek. Hol többet, hol kevesebbet adtam át nekik. Mindig volt munka, nem kellett az asztalt nézni. Az a tény azonban, hogy ez az ország legszegényebb megyéje, bizony látszik a helyi színvonalon, vagy akár az én tervezési díjaimon is. Úgy nem dolgozott mellettem senki, hogy beült ide mellém, ezek inkább konzultációs jellegű együttműködések voltak. Akadt köztük olyan, aki még a Vándoriskolához is kedvet kapott. Tanítani valakit, átadni a tudást nem könnyű dolog. Az Ybl Miklós Főiskoláról is volt három hallgatóm. Csontos Györgyi hívott oda konzulensnek, diplomateravnél korrigáltam őket. A Kós Károly Egyesüléssel laza a kapcsolat, tag nem vagyok, de meghívásra már meséltem a munkáimról a vándoroknak. Most, hogy nagyon sok feladattal halmoznak el, nem zárom ki a lehetőséget, hogy akár vándort is tudjak fogadni.

ITINERANTS TURNED MASTERS — GÁBOR KOVÁCS

The Itinerant School was founded 25 years ago by the Kós Károly Association. The school is still active and offers postgraduate courses. So far, more than eighty itinerant apprentices graduated from the institution. For an aspiring young architect, the three years of safe existence and the immersion into the national scene of professionals add up to a priceless experience. Itinerants are offered much more than just professional practice. Design agencies are close-knit communities where all the thinking and work is done together. At the end of the road, many itinerants will become masters. Gábor Kovács started his itinerant years in 1991 and went on to study under the tutelage of such prestigious masters as Ferenc Salamin, Ferenc Lőrincz, Sándor Dévényi, Gábor Farkas or Dezső Ekler. Having finished his studies, he returned to his native town of Balassagyarmat, where he quickly became one of the charismatic leaders of both the professional community and civil society.